

RABBI BARUCH ROSH GOLD
RABBI BARUCH ROSH GOLD

הרב ברוך רושגולד

רב זקן צבא

הרב ברוך רושגולד

בס"ד, חודש מנ"א, תשע"ב.

בגדר חיוב בדיקת צומה"ג ומקומה,
גדר 'אין בקיין בצומה"ג' ודין החיסונים בשוק.

- א. גדר חיוב בדיקת צומה"ג מדינא ואימתי מטריפים מאחר דאין אנו בקיין ?
- ב. חיוב בדיקת צומה"ג מדינא, בתרתי לריעותא או אפי' בחד ?
- ג. בדין מקום צומה"ג,
- ד. הנהגת בדיקת צומה"ג בימינו,
- ה. המקום המועדף לזריקות חיסון העופות.

מעשה שהיה באחרונה בבית המטבחים שהובאו לשחיטה עופות כשברבים מהם נמצא באיזור צומת הגידין נפיחות, מוגלה ואף סימני דם של חיסון הניתן לעופות מפני מחלות.

ואמנם, בד"כ אנו מקפידים לשחוט רק עופות שקיבלו חיסון תחת פיקוח של משגיח יר"ש בבית החזה במקום ובאופן שלא יכול להטריף את העוף ואנו עושים בעניין זה יד אחת עם כמה מן הבדצי"ם. אך אירע ועופות אלו הגיעו ממשקים שבהם הפיקוח על הזריקות היה מטעם אחד מן הבדצי"ם החשובים המקפיד להזריק תחת פיקוח דוקא בשוק.

והנה עברו עוד כמה ימים ושוב אירע עוד כו"כ פעמים שהתבקשנו לאשר לשחיטה שלנו עופות כאלה עם חיסונים בשוק וברבים מאד מהם מצאנו נפיחויות, דלקות ושטפי דם עד שהוצרכנו לפסול עשרות אלפי עופות (!!!), ואמרתי לעצמי שעל הישנות הדבר פעמיים ושלוש מחובתי להאיר ולעורר על גדר בדיקת צומה"ג ולזעוק על מכשלה העלולה להתהוות משיטת חיסונים זו.

ואפרש שיחתי מה שחנני הבורא ית"ש ברוב רחמיו :

א. גדר חיוב בדיקת צומה"ג מדינא ואימתי מטריפים מאחר ואין אנו בקיין -

כתב בב"י (סי' נ"ו) וז"ל: "כתב המרדכי בסוף פרק בהמה המקשה (סי' תרמ"ח) דאין איסור ריעותא בצומה"ג ואינו יודע אם נפסק צומה"ג כתב בה"ג דאין בקיאים בטריפות ויש לאסור הכל" עכ"ל ואין מובא בב"י חולק על מ"ש המרדכי בשם בה"ג ומשמע דהב"י הסכים לדבריו ובפרט שידוע שכל דבריו דברי קבלה. וכתב ע"ז בד"מ (ס"ק ג') וז"ל: "וכן פסק באו"ה הארוך (כלל נ', דין ג') ואם הוא נפוח ונצרך

הדם שאין שום ריעותא מבוררת לפנינו יש לחתוך ולראות ולבדוק אם נפסקו אחד מן החוטין ודוקא בבהמה שהם גדולים וניכרים לבדוק אף לדין למי שבקי בבדיקת צומה"ג אבל בשל עוף שהם דקים כ"כ וכו' ונצרר הדם עליהם טריפה דא"א בקיאיין לבדוקו כלל" עכ"ל הד"מ בשם או"ה הארוך. וכן כתב הרמ"א בהג"ה (בס"י ב"ו ס"ט) וז"ל: "ואנו אין בקיאיין בבדיקת צומה"ג של עוף משום דקשה לבדוק ובקל הוא נטרף ולכן בכל מקום דאיכא מכה במקום צומה"ג אפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם, מאחר שהיה צריך בדיקה וא"א בקיאיין בעוף הוא טריפה" עכ"ל הרמ"א.

וכתב הש"ך סק"י הטעם וז"ל: "דכיוון דהן הרבה ט"ז אבל בבהמה שגידיה גדולים ואינם רק ג' יבדוק רק מי שבקי בבדיקה עכ"ל ד"מ ות"ח שם בשם או"ה וכ"כ הב"ח וכן כתבתי בס"ק י"ג בשם מהרש"ל עכ"ל הש"ך. והיינו במקרה של מכה במקום צומה"ג ובכה"ג אף אם יבדוק וימצא כל הגידין שלמים במקומם אין אנו בקיאיין לדעת ולא פלוג והוי טריפה.

ואומנם, ב'מנחת יוסף' (מהדו"ב, ח"ב בענפים, ס"ק ל"ד) הביא שהקשו ע"ד הרמ"א דמה בקיאות שייך בזה למנות ט"ז גידים? ותירץ שם ע"פ דברי המחבר לעי"ל ס"ו דיש גידין נבלעים באלו ואינם מן המנין, וא"כ א"ש דמשום שהם דקים לא יכיר את הגיד המובלע וחיישינן שמא נפסק גיד אחד וימנה בטעות גיד מובלע במקומו להשלים המנין. משא"כ בבהמה שהגידין עבים ושפיר יכול להכיר ביניהם, עכ"ל. וה'מנחת יוסף' עצמו כתב עוד תירוץ ע"פ מש"כ הפמ"ג (בשפ"ד, סק"ב) וז"ל: "והם יותר מט"ז גידין בתרווייהו" עכ"ל. ופי' דאיכא יותר מט"ז גידין בצד החיצון ויותר מט"ז גידין בצד הפנימי, יעווי"ש. וצריך בקיאות לדעת איזה מהם יש לתחשב במנין הט"ז שיהיו כולם שלמים ובזה אין הכל בקיאיין, עכ"ל. ולענ"ד דמקור דברי הפמ"ג בשפ"ד המה מש"כ בש"ס דבליעי לא הוי צומה"ג, כך שגם הפמ"ג כוונתו לאותם הגידין שכתב המחבר בס"ו, דמנ"ל חידוש זה? א"ו כדאמרן ושני חתירוצים חדא הוי ולכן הגידין המה יותר מט"ז ואיננו בקיאים להבדיל ביניהם וקיים חשש לתחלופה. ואפ"ל עוד דכוונתו לגידין המתפצלים שהזכיר בדעת"ת במי הדעת ס"ד וז"ל: "דבאותם גידין שבצד חוץ יש ב' גידין שכל אחד מהם רחב בתחילתו ואח"כ מתפצל כל אחד לשניים", ולפי"ז אפשר ומובן כוונת ה'מנחת יוסף'.

ובימי חורפי כיוונתי לדברים הנ"ל אך לא נתיישבו לי תירוצים אלו מאחר שאינם במשמעות הלשון שהביא הש"ך בסק"י, ועוד דלפי"ד לא הוי חומרא בעלמא אלא חומרא מעיקר הדין ומדברי האחרונים משמע שדברי הרמ"א הם חומרה גדולה. ואפ"ל דכיוון דחומרה זו דא"א בקיאיין בבדיקה הוזכרה גם בב"י בשם בה"ג ללא עוררין ורבה"ג היה מהגאונים ודבריו נתקבלו בד"כ על הראשונים שהעידו שכל דבריו דברי קבלה, לכן מסתבר לומר שהחומרה הנ"ל מעיקרא דדינא היא. אומנם, מפליא קצת שהב"י הביא דברי הבה"ג ללא עוררין וכדאמרן ואילו בשו"ע הוא מזכיר רק ברמ"א ולא בדברי המחבר, אתמהה וצ"ע.

ולכאורה, סגר עלינו הרמ"א כל דרך מלהכשיר כשיש מכה בצומה"ג. אומנם, גדולי דורו של הרמ"א ודורות שלאחריו נתנו סייגים לדבריו. דהנה הט"ז והש"ך כתבו בשם המהרש"ל וז"ל: "דצריך המורה קודם שיטריף לחתוך הנפוח ויעיין בו שאם נראה מתוך הניפוח שיש בו ריקבון ונימוח ויש לחוש שנפסק אחד מן

הגידים אזי יש להטריף עכ"ל. ומשמע דבלא ריקבון אין איסור אפי' שנשתנה מראה הבשר, ומסיק הב"ח דאף בשינוי מראה בלחוד טוב להחמיר ולענין ע"י שיחתור ויראה הצוה"ג שיפיה המה ואין בהם ריקבון. וכיוצ"ב כתב הלבוש תלמיד הרמ"א ז"ל: **"ונ"ל דוקא נצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים מפני הדם אבל צורות דם מעט למה נטריף כשאין רואים שום ריעותא בגידין. שאם נבוא להטריף כל הבאות לפנינו נפוחות וצורות דם אפי' מעט היינו צריכים להטריף רובא ורד"ר וזה אין נ"ל"** עכ"ל. הלבוש ומובא בש"ך ס"ק י"א יעו"ש. עכ"פ נראה מדבריו דכשהגידים עצמם מלאים דם לא יואיל שטיפתם מהדם לראות שלא נפגעו הגידין ומטריפים ואע"פ שאחרי שנשטפו מהדם אין רואים ריעותא בגידין. והטעם, דכיון דכשמלאים דם בעי בדיקה מדינא בגידין עצמם מחמת הדם שהיה עליהם והוי דומיא דריקבון דבזה שכיח טפי שיתקלקלו הגידין כמו בנשבר וכמו"ש בנוב"י (מהדו"ק, יור"ד סכ"א) ולא מצטרף לס"ס, וכ"כ בלבו"ש בה"ל טריפות העצמות (סי' ו', ס"ב, אות י"ד-ט"ו), ובכה"ג שוב אין מועיל עוד בדיקה דא"א בקיין בבדיקה בגידין עצמם ואף אם ימצאו ט"ז גידים שלמים אמרינן דלא פלוג ומטריפים.

משא"כ אם נמצא על השוק צרירות דם מעט כל שאין ריעותא של מיהו בגידין ובבשר שסביב הגידין אין מטריפים כיון דמדינא לא בעי אפי' בדיקה ולכך מכשירינן. וה"ה כשנשבר עצם השוק בחציו העליון שלא במקום צומה"ג ועו"ב שלם דמכשיר הרמ"א בהפסד מרובה (בסי' נ"ה, ס"ה) והיה צרירות דם הרבה במקום השבירה וירד הדם גם לצומה"ג כך שאין ניכרים מחמת הדם ואעפ"כ אפשר להקל בשופי דרגליים לדבר מניין בא הדם ואין חשש כלל לצומה"ג ואפי' בדיקה א"צ כלל מדינא, וכך מצאתי בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ג, סי' ק').

וענין נמי בלבו"ש (סי' ו', ס"ב, דין י"ג-י"ד) ז"ל: **"דבין בבהמה ובין בעוף אם יש מבחוץ במקום צוה"ג ריעותא גמורה כגון נפוח או נצרר הדם מבחוץ, אפי' רק מעט, צריך מדינא לחתוך את הבשר לעומקו"**. וכתב עוד "דאפי' אם אותה הריעותא נראה מבחוץ למעלה מאגודל בעוף הדק וכו' [דמחלוקת האחרונים כמה שיעור אורכן של צוה"ג ואבאר לקמן], אפי' צריך לחתוך דשמה פשטה הלקותא מבפנים אל תוך השיעור [דהיינו לשיעור אצבע, לשיטות דס"ל דאורך צומה"ג כאצבע] ואם רואה שהבשר נרקב ונלקה, או אפי' לא נרקב ונלקה, רק שיש שם צרירות דם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים במקום צוה"ג אזי בעוף הדק כמו תחנגולת טריפה וכו'" וממשיך הלבוש"ש "אבל אם אחר שחתך ראה שאין בתוכו לא ריקבון ולא צרירות דם הרבה רק צרירות דם מעט א"צ כלל לבדוק צוה"ג וכשר. וה"ה אם רואה קצת ריקבון בעובי הבשר ומעמיק יותר בעוביין וכלה שם (הריקבון) קודם הגיעו אל המקום אשר שם צוה"ג וכו' באופן שבמקום צוה"ג הבשר (שסביבו) בריא, כשר וא"צ לבדוק כלל צוה"ג וכו' אבל הגיע עד מקום צוה"ג דהיינו שבכל סביבם נרקב הבשר או נצרר הדם אזי בעוף הדק טריפה" עכ"ל הלבוש"ש. ומפורש בדבריו דכל שהלקותא מסתיימת קודם צוה"ג דהיינו שהמכה לא הגיע למקום צוה"ג וסביב לצוה"ג הבשר בריא, אזי א"צ בדיקה בצוה"ג וכשר אף בעוף הדק.

ולפיכך, למעשה היכא שיש ריעותא – כמו מכה או צרירות דם באופן האמור לעי"ל, צריך לבדוק כל שוק שלקה לראות שלא הגיע הלקותא למקום צומה"ג.

ואם אכן לא הגיע לצומה"ג, מועיל לבדוק שלא נקרע, אולם אם הגיע המכה עד צומה"ג ממש, אזי אע"פ שאינו ניכר בצומה"ג כלום, כיון שנתחייב בדיקה לראות שלא שלטה המכה גם בגידים, בזה אמרינן דא"א בקיאיין בבדיקה בצומה"ג והוי טריפה אף אם ימצאו ט"ז גידין שלמים כיון שיש הרבה גידין והמה דקים, קשה לבדוקם ובקל הוא נטרף וכלשון הרמ"א.

ב. בדין שא"א בקיאיין בבדיקת צומה"ג, אי הוי אפי' בחד ריעותא בשוק או דוקא בתרתי לריעותא ?

מש"כ הרמ"א שאפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם טריפה, מובא בד"ת (ס"ק נ"ה בשם 'השנות חיים' ס"ק ט"ו שהוכיח מלשון הרמ"א והד"מ) דדוקא בענין תרתי לריעותא - נפוח ונצרר הדם, אבל בריעותא דנפוח לבד או שאר ריעותא חדא, אין להחמיר ויש לסמוך אבדיקתינו גם בעוף הדק.

אבל בלבן"ש (ס"ו ס"ו, ס"ק י"ג) פסק דאף נפוח לבד וה"ה נצרר הדם לבד לא מהני בבדיקה בעוף הדק, דהאות ו' בלשון הרמ"א - "ונצרר הדם" הוא ו' הפירוד וכ"ה מפורש בהגהות רע"א על הש"ע וכך פשטה ההוראה כמותם.

כתב בדעת קדושים' (סעיף ז' סק"ב) אם נמצא נפוח אחד מהגידים שבעוף אזי אפי' אין ריעותא בעור ובשר סביבו יש להחמיר ולאסור וכ"כ ב'עצמות יוסף' (ענף ג' ס"ד) וז"ל: "אם הגידין בעצמם נפוחים דינם כריקבון בשר הסמוך לגידין דא"א בקיאים בבדיקה צומה"ג בעוף" ובס"ק י"ב שם כתב דמקור דין זה הוא מהדע"ק דכיון שהגיע הקילקול כ"כ ששלט בגיד עצמו שוב א"א בקיאים בבדיקת צומה"ג וחיישינן שמא נפסק לגמרי אחד מן הגידין. והוסיף שם ב'עצמות יוסף' לבאר דס"ל להדע"ק דלא עדיף הניפוח מריקבון בשר סמוך לגידין דא"א בקיאים בבדיקת צומה"ג בעוף ואדרבה גרע כיון דהוא בגידין עצמם.

והנה לפני שנים, נשאלתי מיד"נ הגה"צ ר' אברהם רובין שליט"א מח"ס 'עמודי שש' ושו"ת 'נהרות איתן', מה הדין אם נמצא אחד מהגידין שבעוף דק יותר מהרגיל להיות בשאר העופות ממין הזה? והשבתי דבצומה"ג כל שהם יפים בלי לקותא אין שום מקום לחשוש דלא קיבלנו לא מחז"ל ולא מרבותינו הראשונים והאחרונים שום תואר הצריך להיות בגידין ולכן כל שאין להם ניפוח או נצרר הדם שמורה על מחלה ולקותא, הוי כשר לכתחילה. ורק בריאה מצינו שיש לה תואר כמבואר בש"ע סי' ל"ה.

והנה מצינו פס"ד של ה'חכם צבי' (מובא ב'באר היטב', יור"ד סי' מ', סס"ק ד') שהכשיר עוף שלא מצאו בו לב והחתול עמד בשעת פתיחת התרנגול וזאת מטעם שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה בלא לב ולכן ודאי שהיה לב ונאבד, שגפ"ל לב העוף לארץ מבלי שיורגש בכך וחטפו החתול. וחולק עליו הכו"פ וכותב שאפשר כן שיחסר הלב דאפשר דניטל הלב ואיבר אחר החליף את משמרת הלב ובזה שאל לרופאים והסכימו עימו שאפשר שיברא בשר ויהי לו סגולת הלב בחללים ועורקים להוליך הדם והחי יחי' את חיו כרגיל ולכן אין להכשיר דאין לנו במה להכחיש את השפחה שאמרה שלא היה לעוף לב שאפשר שהיה בבשר אחר שקיים את תפקיד הלב וא"כ צריך להטריף העוף. ועל תמיהת הכו"פ תמה החזן איש' (יור"ד, סי' ד', ס"ק י"ד) וכתב וז"ל: "והנה דבריו תמוהים מאד דודאי

בשר המפקד תפקיד הלב ומחיה את הבע"ח הוא באמת הלב ואם נשתנה צורתו החיצונית לא מצינו שהלב נטרף בשינוי תואר ולא הו"ל לקבוע השאלה בניטל הלב ובשר אחר מקיים תפקידו שבחינה זו אינו נוטל הלב ולא בשר אחר משמש תחתיו אלא נשתנה צורת הלב. ודבר זה אין אנו צריכים לרופאים אלא למדנהו ממה שלא הזכיר בגמרא ובפוסקים דין נשתנה צורתו, גם הרופאים לא אמרוה מחקירה ודרישה אלא מסברא הפשוטה המוכנת לכל, והרי לדברי הרופאים שהביא תח"י התרגול שנים רבות ותלד וולדות וא"כ היא כשרה והוראת הח"צ ומהר"ל מפראג קיימת. עכ"ל החז"א והקדימו כבר בערוה"ש (סי' מ' סעיף ל"ח). וא"כ לא מיבעי לשיטת החז"א וערוה"ש בודאי דלית דין צריך בושש דכשר לכתחילה בנ"ד שהגיד דק שלא כהרגלו תמיד, אלא אפי' לשיטת הכו"פ נלע"ד דכשר לכתחילה מאחר דגיד שנתרחב במקצת או שנהיה צר ודק לא הוי שינוי תואר כלל אף לדעתו, דהכו"פ מיירי שאין רואים לב כלל אבל כשרואים האבר אלא שנתרחב או נתקצר ולא מחמת חולי בודאי ובודאי דלא הוי שינוי תואר וכשר בלי פקפוק ודו"ק (והדפיס חו"ד בספרו 'עמודי שש').

ג. בדיון מקום צוה"ג -

כתבו הטור והמחבר (יור"ד ריש סי' נ"ה) וז"ל: "שלושה פרקים יש ברגל התחתון והוא מה שחותכין עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שני והוא הנקרא שוק וצוה"ג בתחתיתו סמוך לארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שלישי והוא מחובר לגוף ונקרא קולית. בפרק התחתון בכל מקום שיחתך כשרה. עצם המחבר לגוף הנקרא קולית בכל מקום שיחתך טריפה. בעצם האמצעי אם נחתך שלא במקום צוה"ג כשרה ואם נחתך במקום צוה"ג טריפה ולא נאסרה מפני שהיא חתוכת הרגל במקום הזה אלא מפני שנחתכו הגידים וכו' דאע"פ דכשנחתכה למעלה מצוה"ג כשרה אין מדמין בטרפות זו לזו שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן וחיה. ויש אוסרים בנחתך עצם האמצעי בכל מקום וכו' ", עכ"ל המחבר והטור. והנה, דעה קמיתא הוא דעת הרי"ף והרמב"ם, הריב"א והרמב"ן ודעה בתרייתא היא דעת רש"י והרא"ש, הרשב"א ורבנו יונה. המחבר פסק כדרכו כהרי"ף והרמב"ם וכמ"ש בפירוש בב"י ולכן הביא דעה ראשונה בסתמא ואילו הרמ"א בד"מ ובהגה פסק כ"א ושכן הוא מנהג אשכנז וכמ"ש בבאה"ג.

ובב"י שם אסברא לן וז"ל: "נמצא השתא דבארכובה הנמכרת עם הראש כל מקום שיחתך כשרה לכ"ע ובעצם הנקרא קולית והוא עצם הסמוך לגוף כל מקום שיחתך טריפה לכו"ע. לא נחלקו אלא בעצם האמצעי הנקרא שוק אם נחתך מצוה"ג ולמעלה קמא טריפה, ללישנא בתרא וכן לעולא כשרה וכו' " ועו"ש עכ"ד.

ובעוף, כתבו הטור ובמחבר (בסי' נ"ו, ס"ח) דצוה"ג הוא בעצם האמצעי כמו בבהמה, וכתב הב"י דכ"כ הרשב"א בתוה"ב וכ"כ הר"ן בפרק בהמה המקשה דשיעור צוה"ג בעוף מתחילת עצם השוק המחובר עם הרגל עד שנבלעים בבשר דשוב אין דין צוה"ג עליהם וכ"כ הרא"ה. וממשיך הב"י וכותב ויש לתמוה על הרמב"ם שכתב (פ"ח מהל' שחיטה, הי"ד) 'מנין גידין אלו בעוף ט"ז תחילתן מן העצם של מטה מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים'. ולא ידענו

מנין לו לשנות מקום צוה"ג בעוף מבהמה וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל. ורבנו ירוחם ואורחות חיים כתבו על לשון זה של הרמב"ם שטעות הוא שנפל בספרים שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדם בעוף וכן שלח הרמב"ם בתשובה (פאר הדור ס' ל') לחכמי פרובינצא - מעולם לא כתבתי זה וטעות הוא בספרים וכו', והוסיף הב"י להביא מתשובת הרשב"א שכתב שגם הרמב"ם חזר בו ואין ספק בדבר זה כלל. ומביא הב"י עוד תשובה מהרשב"א שכותב שממשמעות הגמרא הוא מבואר שצוה"ג הוא בעצם האמצעי וכן בעוף הוא בעצם האמצעי ג"כ ולא ברגל העשוי קשקשים ואע"פ שמתפשטים עד העקב, כבר התחילו להתקשות וכו' ואין טריפות מצוי בצוה"ג אלא במקום שהם רכים ועומדים לעצמם כגידים והמה כבשר וכו', עכ"ד הרשב"א שהביאם הב"י. והוסיף שם שכן הסכים הריב"ש בתשובה שמקום צוה"ג בעוף כמו בבהמה, עכ"ד הב"י. וכ"כ בכ"מ ומ"מ על הרמב"ם יעו"ש.

ואעתיק מש"כ הריב"ש (ס' קנ"ד) וז"ל: "ומש"כ הרמב"ם ז"ל שהוא בעצם התחתון שיש בו קשקשים כדגים כבר תמהו עליו כל האחרונים ז"ל ובין חזר בו או לא אין דבריו נכונים בכאן וז"ל הראב"ד ז"ל בהשגות, זה חידוש גדול שלא שמעתי ומעולם לא בדקתי בצוה"ג כמותו אלא מן הארכובה ולמעלה כנגד צוה"ג של בהמה, ואמת הוא שהם יורדים עד למטה אלא שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה ומשם הן חיים ומפרנסים את הגוף" עכ"ל הראב"ד שהביא הריב"ש. ומצאתי בשו"ת התשב"ץ שאלה קע"ב וז"ל: "עוד שאלת עוף שיש לו יותרת ברגלו במקום אצבע יתירה אם הוא טריפה או לאו. תשובה, דע כי כנגדו בבהמה הוא כשר לפי שהוא למטה מצוה"ג דכל יתר כנטול דמי ואילו נחתנו רגליה למטה מצוה"ג כשרה וכדאמרין בבהמה המקשה וכיון שבבהמה הוא כשר ה"ה בעוף שכל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף חוץ מאותן שהוסיפו עליהם (חולין נ"ו א') ואין במקום צוה"ג הפרש בין עוף לבהמה אלא במנינם. ואע"פ שהרמב"ם ז"ל כתב בהל' שחיטה שצוה"ג בעוף הן מתחילים מלמטה כבר השיגו עליו גם הוא הודה אל המשיגים עליו וחזר בו וצוה לתקן סיפרו" עכ"ל התשב"ץ. וכ"כ הב"ח על מש"כ הטור שבעוף הצוה"ג הוא בעצם האמצעי כמו בבהמה שכתב וז"ל: "כך כתבו כל המחברים זולתי הרמב"ם שכתב שהן גם בעצם התחתון שהוא קשקשים והעידו שגם הוא חזר בו ו"א שטעות נפל בספריו וכבר האריך בזה ב"י עכ"ל הב"ח.

והראב"ד ת"ח אחד חידוש עצום בחת"ס והוא בחידושו על חולין דף מ"ב אחר שו"ט וארכות דברים ושינוי גירסאות סיים וז"ל: "אבל לעולם דעת הרמב"ם בין בבהמה בין בעוף מתחילין הגידין סמוך לעקב ולאצבע יתירה ומסיים למעלה מארכובה התחתונה והוא ד' בטדי דתורא (דהיינו ט"ז אצבעות)". ומפליא מאד שלא מצינו לאף אחד מן הפוסקים שיביא דבריו אלו של החת"ס ואף לא המלקטים כהדר"ת, הב"ד וכו' ח"ה לא הביאוהו וחיפשנו גם בדעת להמהרש"ם ולא מצאתי שיביא דברי החת"ס אלו ואע"פ שאין בהם נפק"מ להלכה מאחר שכ"כ רק בדעת הרמב"ם, מ"מ הוא דבר תמוה מה שלא נזכר כלל והוא אומר דרשני.

אומנם, נראה דהפיתרון לזה נמצא בשו"ת החת"ס עצמו (יור"ד, נ') וז"ל שם: "בדידי הוה עובדא כד הוי טלי' בהיותי יוצק מים ע"י רבוה"ק נוחי נפש זצ"ל למדתי הלכות טריפות ובהגיעני להלכות צוה"ג וראיתי כי כל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד שצוה"ג הם במקום חיבור השוק עם הרגל, אמרתי זה א"א להיות כ"א במקום חיבור הרגל עם הפרסות וארכובה היא הקרסולים שקורין קנעכיל ובעוף הוא מקום

חיבור הרגל אל מקום האצבעות וסידרתי לי ראיות ברורות, אחד ממקום חליצה שצריך להיות נקשר על השוק ש"מ שזה נקרא שוק ופרסה התחתונה נקראת רגל וכו' ובפסוק 'שוק על ירך וכו', וילדות הייתה בי והעזתי פני להציע כן לפני רבי וגער בי להוציאני חלק מבלי משים לדחות ראיותי כלל כי היה נראה לו אפקרותא להרהר ח"ו על דבר מקובל וע"י כך לא חש להשיביני על קושייתי ולתרצה עד שהאיר ה' עיני בתוספות במנחות (ל"ז, ע"א, ד"ה 'קבורת') שהעלו דשוק של אדם אנו כשוק של בהמה, ואמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם וכו' ". יעו"ש, עכ"ל החת"ס בתשובה.

אשר ע"כ מובן מה שהעלימו הפוסקים דברי החת"ס בחידושו על הש"ס ולא הביאורו דאע"פ דהתם מיירי בדעת הרמב"ם בלבד משא"כ בתשובתו, מ"מ גם בדעת הרמב"ם כל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד שהוא מסכים שאין דין צומה"ג בארכובה התחתונה בין בבהמה ובין בעוף וכהכרעת הטור והש"ע (בסימנים נ"ה-נ"ו) וכו' הרמב"ם עצמו בתשובה לחכמי פרובינצא שמעולם לא כתב מה שאומרים בשמו וטעות הוא בספרים. ולכן הדרא דינא כמ"ש בב"י: "דבארכובה הגמורת עם הראש כל מקום שיחתך כשרה לכו"ע בין בבהמה ובין בעוף והוא ע"פ הכרעת כל הפוסקים" ואף הנוהים אחר שיטת הרמב"ם תמיד א"צ להחמיר בזה וכהכרעת כל הראשונים והאחרונים בדעת הרמב"ם.

היוצא לנו דבארכובה התחתונה אין דין צומה"ג כלל ואם הי' קרוע הגידין למטה בחלק התחתון שבו האצבעות, אפי' ידוע שנקרע מחיים כשר בלי פיקפוק אף לכתחילה וגם אם נחתך כל צומה"ג עם העצם בארכובה התחתונה כשרה לכ"ע. והרבה טועים בזה בימינו לחשוב שזהו מקום צומה"ג וכמו שאפרש לקמן.

ולגבי מידת אורך של מקום צומה"ג נתפשט המנהג כהכרעת הש"ך וכמ"ש בסימני תורת חטאת' (כלל פ"ז דין י') וכדעת הרוקח (המובא בד"מ ס"ק ב') דשיעור אורכו של צומה"ג הוא בעצם האמצעי מחציו ולמטה, ומחציו ולמעלה לא הוי צומה"ג עכ"ד. וכו' פ"ה הפ"ח ס"ק ז' ודמשק אליעזר' סי' י"ג ושו"ת 'דברי שמואל' סי' קצ"ו וחדושי רע"א, וזה מחזיק ברכה' אות י"ב כתב נמי לשער בחצי עצם כדברי הש"ך וכו' כ' תורת הזבח הספרדי' סי' פ"ה אות ט"ו בשם 'שולחן גבוה' ו'שער המים' ו'בעי חיי' ועוד ספרים לשער בחצי עצם ושכן נוהגין, וכן כתב הלבו"ש (בפתיחה אות ל"ו ובפנים ס"א סע"ט ובסי' ו') דהש"ך מסיק לשער תמיד בחצי עצם. ואע"פ שרבו המקילים שמשערים באצבע או שני אצבעות, כתב ה'בית דוד' (ביסוד הבית סס"ק ג') וז"ל: "ושאלתי את גדולי המורים דפעי"ה ק' ירושלים ת"ו איך מנהגם בזה ואמרו לי בפשיטות שהם נוהגים לשער בחצי עצם מכמה טעמים" עכ"ל. וכך נתפשט המנהג בכל המקומות ולכן לא אלאה את הקורא במחלוקת זו.

ד. הנהגת בדיקת צומה"ג בימינו -

מה שמחמירים ובודקים היום בצומה"ג עצמם סומכים על כך דמדינא א"צ בדיקה כלל היכא שאין מכה או ריעותא מבחוץ, כשסביב לצומה"ג הבשר כריא ולכן מהני בדיקתנו לרווחא דמילתא, דמאחר ולעיתים רואים אנו גידין קרועים אע"פ שאין

שום ריעותא בשוק יש הרוצים לבדוק אחד אחד אע"פ שאינו מצוי שיהי' כן. אך
 בהור שאין שום חיוב מדינא לחפש אחר זה דאולי אפשר שיהיה מיעוט המצוי,
 דאין בגידים שום יחוס ע"פ שאר טריפות אע"פ שהוא מצוי יותר מהם, דדינו כשאר
 טריפות דכ"ז שלא נתברר שיש מיעוט המצוי אין חיוב בדיקה. דחז"ל חייבו רק
 בדיקת הריאה בבהמה כיון דהוי שכיח בה ריעותא, דהיינו שיש תמיד מיעוט המצוי
 טריפה וכמ"ש רש"י בחולין (ריש דף י"ב, ע"א) ומשא"כ בצומה"ג אין בד"כ מיעוט
 המצוי (וכבר כתבתי כו"כ פעמים מש"כ הש"ך בס"י ל"ט, ס"ק ד' וד"ל).
 אבל היכא שנתברר שיש מיעוט המצוי גידין קרועים, דהיינו כשבא לפנינו גידול
 מסוים שיש בו מיעוט המצוי גידין קרועים, צריך לבדוק מדינא כל רגל ורגל בשוק
 בגידול זה לראות שאין שום קריעה. ואע"פ שאין בו שום ריעותא מבחוץ, יש חיוב
 בדיקה והבדיקה מועילה דבקיאים אנו לומר דבעוף זה גידו נקרע ובעוף השני
 גידין שלמים ויפים. דהרמ"א שפסק דא"א בקיאים בבדיקה דבריו נסבו רק על
 היכא דאיכא מכה במקום צוה"ג דז"ל בהגה: "ולכן בכל מקום דאיכא מכה
 בצוה"ג אפי' אינו רק נפוח ונצרר הדם מאחר שהיה צריך בדיקה וא"א בקיאים
 בעוף הוא טריפה" עכ"ל הרמ"א. ולכן, במקום שאין רואים שום ריעותא בשוק
 אע"פ שיש חיוב בדיקה אם מצאנו בגידול זה מיעוט המצוי פסיקת גידין, מ"מ
 אחר שבדקנו וראינו ברור בשוק דכל הגידין בריאים ושלמים הוי כשר בלי
 פקפוק, דכיון דאין שום ריעותא בשוק ובגידין א"א דאין אנו בקיאים. ומילתא
 דמסתברא הוא שלא החמיר הרמ"א כ"כ אלא כשיש מכה בצוה"ג.
 ומצאתי און לי בשו"ת שבט הלוי למרן פוסה"ד הגר"ש וואזנר שליט"א (יור"ד,
 ח"ת, סי' ק"פ) שכתב על דברי הרמ"א שא"א בקיאים בבדיקה וז"ל: "אבל אין זה
 אומר עדיין שאין אנו בקיאים לברר אם יש ריעותא באמת ואח"כ אם נמצא ריעותא
 שצריך חכמה יתרה, אין אנו מחשבים עצמינו לבקיאים לבדוק ולהכשיר כמבואר
 בכ"מ בשו"ע. אבל מה שנראה בבהירות שהוא בסדר גמור (מכאן ולהבא) או מה
 שנבדק כבר ונראה בעינינו למוחלט כשר יאכלו ענוים וישבעו" עכ"ל. ומיירי התם
 כשהיה מיעוט המצוי פסיקת גידין כדמפורש שם בשאלה ואף לא היתה ריעותא
 דאלת"ה במה נסתפק השואל כיון דהדברים מפורשים בהגהות הרמ"א ובפוסקים
 ובמודעי ובמכירי קאמינא שהוא ת"ח ומו"צ וע"כ כדאמרן ודו"ק.

אומנם זאת למודעי, דאף לאלו הבודקים בימינו תמיד את כל הגידים, אך מסיבות
 שונות עושים את הבדיקה בארכובה התחתונה סמוך לאצבעות רגלי העוף (בכדי
 לא לגלגל את השוקיים ע"י פתיחה ובדיקה וגם כדי להקל על המליחה שלא
 יצטרכו להכניס מלח במקום פתיחת הגידים ומשא"כ בארכובה התחתונה אין דרך
 לאוכלם והם מזרקים אחר הבדיקה בד"כ) - וכבר הזכרנו לעיל דבארכובה
תחתונה אין דין צומה"ג כלל (ואף אם היה קרוע הגידין למטה בחלק התחתון
שבו האצבעות ואפי' נחתך חציו התחתון של הארכובה לגמרי מחיים, דהיינו
שנחתכו כל צומה"ג עם העצם, א"צ בדיקה עוד והעוף כשר למהדרין). אלא
 הטעם שבדקים שם מאחר וכל בדיקה זו אינה חיובית כלל דמעיקר הדין היכא
 דליכא ריעותא או מיעוט המצוי של קריעת גידין אין שום חיוב בדיקה, לכן הם
 מסתפקים בבדיקה זו בארכובה התחתונה מכיון שרוב הגידים יורדים גם
 לארכובה התחתונה והם יכולים להיות 'מלמד', ללמדנו היטב על מצב צומה"ג
 בלול זה אם יש מיעוט מצוי של קרועים בשוק, דכשהגידין קרועים בד"כ הקריעה
 היא בגידין שונים, פעם בגיד השני ופעם הרביעי ופעם השביעי ואם יש בעיה

בגידין כלול העופות לא ימלט שלא יהיה ניכר קריעתם בארכובה התחתונה במקום האצבעות אע"פ שנקרעו למעלה בשוק במקום צומה"ג. אבל אם נמצא מאותו גידול שנקרעו גידים בשיעור מיעוט המצוי מהעופות, אזי אע"פ שאין שום מכה וצריחות דם יש חיוב לפתוח כל צומה"ג של כל העופות של גידול זה ובמקום צומה"ג דוקא דהיינו בשוק ולא מהני פתיחתו במקום האצבעות כיון דאין כל הגידין יורדים לארכובה התחתונה למקום שהאצבעות שם ויש שני גידים שאינם יורדים למטה, אחד מהם גם אינו ניכר מבחוץ אם נקרע וא"א לראות גם ע"י מישוש אא"כ פותחים למעלה, ובאם יש חיוב בדיקה, יש חיוב לראות בכל עוף את כל צומה"ג של הגידין האחוריים שמצוי בהם פסיקה. וכמו שודאי שלא נכשיר ריאה של בהמה כשלא נראה את כל האומות והאונות, כך פשוט שהיכא שצריך בדיקה, צריך לראות את כל הגידין אם הם שלמים. וכבר ראינו כו"כ פעמים שהגידין שבארכובה התחתונה היו יפים ושלמים וכשפתחנו אח"כ בשוק מצאנו שהגיד שאינו יורד לתחתית הרגל קרוע.

וגם פשוט דחיוב בדיקה הוא במקום צומה"ג האמיתי דהיינו בשוק ובמקום הגידין המטריף וכן שמעתי ממקור נאמן בשם מרן פוסה"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל דלא יעלה על הדעת דבר זה כשם שא"א לבדוק מכה בראש ע"י בדיקה ברגליים. וא"כ הוי פליאה עצומה על אלו הממשיכים לבדוק בארכובה התחתונה אף בזמן שנתקלים בלולים של עופות שנמצאו בהם מיעוט המצוי של פסיקת גידין קרועים ומצווה למחות ע"כ.

ועוד יש לעורר, דבכה"ג שנמצאו גידין קרועים בשיעור מיעוט המצוי חובה לחזור ולבדוק שוב בשוק את כל העופות מאותו גידול אף שכבר נבדקו בארכובה התחתונה, דמאחר והתגלה מיעוט המצוי, הבדיקה הראשונה למטה לא הועילה להכשיר עופות אלו דמכיון שיש חיוב בדיקה בגידול זה יש לבדוק את כל העופות מגידול זה בשוק דוקא וכדאמרן. ובעונותינו רבים מאד טועים בזה מתוך אי ידיעה וגם כמעט שלא שייך להחזיר העופות חזרה לבדיקה במשחטות של ימינו משום שאחר בדיקת צומה"ג חותכים את רגליהם על הליון בדרכם לשרייה שקודם המליחה. ואף באם יתחילו לבדוק בשוק אחר שמצאו מיעוט המצוי, מ"מ העופות שנבדקו בארכובה התחתונה קודם שנמצא מיעוט המצוי ואינם כבר תחת יד המשגיחים, מה תהא עליהם? הרי נתחייבו בבדיקה אמיתית שהיא רק בשוק ולא נבדקו ולא יצאו יד"ח בדיקה בהם, אתמהא.

וכבר הזכרתי, שהשחיטה שלנו התייחדה בכך שאיננו שוחטים משקים וגידולים עם ריעותות ואנו רחוקים מאד ממצב של חובת בדיקה מדינא. אנו מקפידים על בדיקה של העופות לראות שהגידול בריא ואין ריעותות והיכא שיש התחלה של ריעותא בגידים (כ- 3% בלבד !!! הרבה מאד פחות מגדר 'מיעוט המצוי' המופיע בפוסקים) אנו פוסלים את הגידול לשחיטת ה'חלק' שלנו ולא מסתמכים בכה"ג עוד על בדיקות.

ובסייעתא דשמיא אנו עושים מאמץ מוקדם לאתר לולים בריאים ונקיים ובכל יום מביאים למשחטה כו"כ משקים והגידין נבדקים אחר השחיטה ובד"כ אנו מוצאים בס"ד לולים בריאים וראויים לשחיטת ה'חלק' שלנו. כמו"כ זכינו לפצל את השחיטה שלנו לשני משחטות באיזורים שונים בארץ כך שהלולים מגיעים

בד"כ מאיזורים שונים וגם אם ח"ו נפסלו הלולים במשחטה אחת, עדיין יש לנו לספק לציבור מהמשחטה השניה.
ופשוט ואצ"ל שיש בשיטה זו הידור גדול, דאם הרמ"א סגר בעדינו על ט"ז גידין בעוף אחד שרבים ודקים הם ואין אנו בקיאים, מה נאמר על משגיחים שבדקים אלפים רבים של גידים בכל יום עבודה, האם יכולים הם להיות בקיאים היכא שמדינא יצטרכו בדיקה במקרה והלולים מגיעים לשיעור 'מיעוט המצוי' ופעמים אף יותר מכך?

ה. המקום המועדף לזריקת חיסון העופות -

היוצא לנו מכל הנ"ל דכל דאיכא ריעותא בחצי עצם התחתון של השוק המחייב בדיקה מעיקר הדין בצוה"ג עצמם אזי א"א בקיאים ובכה"ג לא תעזור בדיקה שהרי סגר עלינו הרמ"א ופסק דהוי טריפה. וכל הפוסקים שהקלו בדעת הרמ"א בבדיקה הוא עד לצוה"ג ולא בצוה"ג עצמם.

ואשר ע"כ כבר הזהיר מרן הגר"י וייס צוק"ל - גאב"ד דהעדה החרדית ב"ם ע"ה"ק בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ז סי' נ"ג-נ"ד) לקחת עופות רק היכא שידוע שהזריקו בהם בשוק למעלה מצוה"ג שאין חשש לצוה"ג ולא בצוואר אשר בו יש חשש נקיבת הווט. וכ"ז כתב מרן זצ"ל לפני כארבעים שנה בקירוב שאז היה באפשרות המשגיחים לפקח על המזריקים שיזריקו בשוק בדיוק למעלה מצוה"ג בדוקא, משא"כ כיום שנתקיים בנו ברכת משה רבנו ע"ה - 'יוסף עליכם ככם אלף פעמים' עד שיש צורך כיום לציבור המהדרין מעל לשני מליון עופות לחודש, מן הנמנע לפקח על המזריקים שידייקו בזה.

והנה, בזמן האחרון ברבים מאד מהעופות שהגיעו אלינו מאלה המזריקים בשוק, הננו מוצאים את חומר ההזרקה צמוד לצוה"ג ופעמים שיש בהם גם נפוחות וצריחות דם המראה שהוזרקו במקום צוה"ג והם ודאי ממ"נ בגדר ספק טריפה: א. דהחומר של החיסון המוזרק הוא חריף ומצמית ומקשה הבשר במקום שמוזרק וגם א"א בקיאים בבשר שהרופא גורדו וכמ"ש הרמ"א בס"י מ"ח ס"ה (ומקורו חולין נ"ג ב' מימרא דר"ה ב"ר יהושע יעו"ש ברש"י).

ב. דאין אנו בקיאים לבדוק במקום צוה"ג. שהרי כשמגיע המחט למקום צוה"ג הרי ודאי בלי ספק שעי"כ הוא מחייב בדיקה בצוה"ג והרי קיימא לן דא"א בקיאים בבדיקה בצוה"ג.

והחסבר בזה הוא, דודאי אחד מן הגידים עשוי להפסק בזריקת החיסון שהרי מ"ש ממחט שנכנסה לחלל הגוף דמטריפים שמא ניקב אחד מהאיברים הפנימיים שנקובתם במשהו? וה"ה בצוואר המלוכלך בדם דמטריפים שמא ניקב הווט? ואדרבא הן בחלל הגוף והן הווט אינם צמודים לעור החיצוני ויש מקומות הרבה שיש חלל בין העור לאברים הפנימיים ואעפ"כ אנו מטריפים, ק"ו שיש להטריף כשמזריק במקום צוה"ג שכמעט מן הנמנע שלא יפגע באחד הגידין מאחר שהמה רבים וצמודים לעור. ואע"פ שהטריפות בהם הוא דוקא בנפסק ולא בניקב מ"מ יש בניהם הרבה שמחמת דקותם יפסקו ע"י הדקירה ויש עוד גידין דקים שבדקירה יפסקו עכ"פ רובם ונטרף בזה כמ"ש המחבר בס"ח.

הנה מצאתי בשו"ת 'חשב האפוד' (ח"א, סי' קכ"ח) להגה"צ ר' חנוך פאדווא זצ"ל-
גאב"ד דלונדון שנשאל אודות עוף שהיה לו נקב בבשר במקום צומה"ג והשואל
כתב ששמע שרגילים היום לעשות נקבים כאלה בזריקות שעושים הרופאים
לרפואת העוף. עכ"ד. והביא שתי סברות להקל, האחד, דאפי' אם פגעה הזריקה
בגיד קו"ל דאינו טריפה אלא כשנפסק רובו של אחד מהם ולא בנקב לבד. ועוד,
שבד"כ את הזריקות עושים מומחים ורופאים ונזהרים הם מלפגוע בצומה"ג וכמש"כ
כיוצא בהחת"ס. ומסיק דא"צ להשתמש בב' הטעמים להתיר ודי בסברא ראשונה,
עכ"ד. ואני הצעיר אומר דשני הטעמים גם יחד אין בהם כדי להתיר היום וכמ"ש
לעיל דיש כו"כ גידין שיקרעו ע"י נקב בלבד ויש כו"כ גידין שנקב עכ"פ יחתוך את
רובם. ועוד, דהלב"ש אוסר כשהלקותא הגיעה עד לגידין אפי' שאין רואים שום
לקותא בגידין עצמם וא"כ כ"ש כשיש שיש לאסור כשיש לקותא בגיד עצמו. וכ"כ
בדע"ק וב' עצמות יוסף' שהובא לעיל בס"ב דגרע כשיש ריעותא בגידין עצמם
מריעותא בבשר שסביבם וודאי דנקב הו' לכה"פ ריעותא ואף יותר וכדאמרן. וגם
מש"כ שבד"כ את הזריקות עושים מומחים ורופאים, גם טעם זה אין בו כדי להקל
כלל כשמזריקים לעשרות ומאות אלפי עופות בזה אחר זה ובפרט כשמדובר
באפרוחים מספר ימים אחרי פקיעתם שאין בהם אלא עור וגידים ואורך השוק
קטן מאד.

כך שלענ"ד אין שום צד להקל בזה כיום, דהרי עכ"פ ודאי דיש חיוב בדיקה מדינא
בצומה"ג בג"ד וא"א בקיאים בבדיקה ואין דמיון כלל לדברי החת"ס שדיבר על הקזת
דם הנעשית ע"י רופאים ממש ולא לכולם נעשה ההקזת דם אלא ליחידים הזקוקים
לכך. משא"כ בעופות ההזרקה נעשית לרבות רבות בבת אחת. וניכר על הגה"צ
זצללה"ה שלא יצא מד' אמות של הלכה ולא מש' מאהלה של תורה, דאין כאן לא
רופאים ולא מומחים אלא שכירי חרב שהמחט בידיהם ולימדום לדקור במקומות
מסוימים ותו לא. וכיון שאין מזיק לעוף דקירתו במקום צומה"ג ואף במקום שנפסק
הוא ממשיך להתפתח כרגיל ואחרי כשבעה שבועות נשחט וא"כ אין שום סיבה
לגייס אלו להתאמץ שלא לנגוע בגידין והוא כמעט בלתי אפשרי בכמויות כאלו
ובמהירות שנעשית ובשוקיים הקטנים של האפרוחים. וכידוע גם שהגידין צמודים
לעור השוק ורק כשהמשגיח בקירבתם מדקדקים מאד להזריק בראש השוק.

אשר ע"כ רד"ר של הבדצ"ם מקפידים ונמנעים מלהזריק בשוק, שהרי גם
אם לא נמצא נפוח או צרירות דם, בודאי יש מיעוט שההזרקה אינה במקומה
הראוי, דבין מקום הראוי לשאינו ראוי בשוק ההבדל קטן מאד שהרי מדובר
באפרוחים קטנים (הזריקה מתבצעת בד"כ ביום ה-12 לבקיעת האפרוח)
והיך נתיר לעשות ריעותא בידיים ולהכנס לספק איסור היכא דאיכא דרכא
אחרת?

ובמקום זאת, אנו מזריקים את החיסון רק בחלק העליון של החזה במקום העב
שבו במחט שאינה ארוכה יותר משש מילימטר כך שאינה יכולה לחדור לחלל
הגוף כיון דהזריקה היא תת עורית וגם תחת הבשר יש עצם החזה כך שהגוף
המזריק אין לו מקום לטעות בו ולא ראינו בזה ב"ה שום מכשול. וגם בפרט
שלדברי הרופאים באם נכנס חומר המוזרק לחלל הגוף האפרוח מת תוך זמן
קצר ויש להם נאמנות ע"ז כיון דמילתא דעבידא לגילויי לא משקרי בה אינשי
(ר"ה, כ"ב, ב').

ולצער איני יודע מה הואילה ההשגחה והפיקוח של אותו ב"ד על הזרקות בשוק ולדאבונ' המתעקשים להזריק בשוק אזי במקום לשווק לציבור החרדים לדבר ה' 'בשר חלק' משווקים גם רח"ל בשר ספק טריפה, וכבר נסעתי לבדוק בלולים בזמן הזרקות בשוק כיצד הדברים נעשים ולצער' מדובר במכשלה גדולה שיש למחות עליה בקול גדול, דלא ימלט בין מאות אלפי עופות שמזריקים בשוק שלא יהיו ביניהם עופות שלא הוזרקו במקום הנכון, דרובם ככולם של המזריקים גויים תאילנדים שאינם מבינים ואין להם מושג כלל מחומרת הדבר וכשמזריק למטה במקום צומה"ג ודאי מחויב מדינא בדיקה, וגם בעינינו אנו רואים עופות שמגיעים לשחיטה עם נפיחויות במקום צומה"ג וא"כ איני יודע מהיכן היתירו לעשות ריעותא בידיים ולהכנס לספק איסור היכא דאיכא דרכא אחרינא להזריק בחזה וכדאמרן.

ואומנם, היו שטענו כלפי דכשמזריקים בשוק יש כן הקפדה מלאה להזריק בראש השוק ומה שראיתי את חומר ההזרקה במקום צומה"ג הוא לא מחמת ההזרקה שהיתה שם אלא מכיון שהאפרוחים מקפצים ומדדים ממקום למקום ולכן יורד חומר החיסון שהוזרק מראש השוק למקום צומה"ג. והשבתי להם דלו יהא כדבריהם, הלא אמרנו לעיל דחומר ההזרקה חריף, דמצמית ומקשה את הבשר וא"כ אפשר שהגיעו הגידין לגדר של בשר שהרופא גורדו וכאילו נפסק. ומאחר וא"א בקיאי' בבשר שהרופא גורדו הוי טריפה.

וא"כ הוי ספק טריפה מצד שני דינים של א"א בקיאים. ראשית א"א בקיאים בבדיקת צומה"ג כלל ובודאי שיש חיוב בדיקה בצה"ג מחמת דאפשר שההזרקה היתה בגידין, דרגליים לדבר כיון שרואים את החומר שם במקום צומה"ג ואמרין כאן נמצא כאן היה. ואף אם היינו בקיאים בבדיקת צומה"ג לראות באם נפסק אחד הגידין מחמת המחט, ג"כ הוי טריפה כיון דא"א בקיאים בבשר שהרופא גורדו בגלל החומר המוזרק שנדבק בגידין.

אשר ע"כ נלע"ד כשהחומר המוזרק צמוד לצומה"ג ממש הוי ספק טריפה ואסור לאוכלם ואף אם נפתח ונבדוק כל רגל ורגל ביסודיות ונמצא את כל הגידין במקומם לא מועילה בדיקה כלל דא"א בקיאי'.

ואף כשאנו צמוד לצומה"ג צריך להימנע מלאכלם עד שיוודעו בודאות שהוזרק למעלה מצומה"ג וירד החומר למקום צומה"ג ואז אפשר להכשיר עופות אלו כשיש הפסק בשר בריא בין החומר המוזרק לבין צומה"ג.

ואף כשלא ניכר כלום בשוקיים מחמת שהחומר נקלט יפה יש להדר שלא לקחת עופות מאלו שמזריקים בשוק כיון שברור הוא שיש פעמים שאינם מצליחים לעשות ההזרקה במקום הראוי ואינו נכון להשתמש בזה ל'חלק'.

וזאת למודעי, כי שמעתי בשם אחד מגדולי הדוגלים להזריק בשוק שאמר שהוא יודע שעדיף להזריק בחזה אלא שלא רוצה לשנות מהנהוג אצלם עשרות בשנים. וע"ז אומר אני מש"כ כבר בדין חיוב בדיקה מהגרמה דאף על מנהג ידוע שהוא נוגד ההלכה אף שהוא רק בדין דרבנן הכריע רבנו המ"ב (בבה"ל סי' תר"צ, סי"ז ד"ה ואין) שהביא דברי החת"ס (או"ח סי' קנ"ט) דאין שומעין לדברי מהרי"ק

להניח המנהג כיון דכבר דחה ליה הפר"ח בראיות ברורות וכ"ה בשו"ת 'חקקי לב' (יור"ד סי' ל"ט) שכבר הוא מדברי הרמב"ם (הל' שביתת עשור, פ"ג, ה"ג) שכתב בזה"ל: "ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר" וכ"כ בתשובות "פאר הדור" (סי' ק"ד) דאין מנהג בדבר האסור וכ"כ הרשב"א (ס' תי"ט, תקס"ב, תה"כ"ו) שאין מנהג להתיר את האסור וגם בתשובות הרא"ש (כלל כ"ה סי' י') הדברים חדים וברורים שכתב וז"ל: "אבל אם נהגו מנהג שיש בו נדנוד עבירה, יש לשנות המנהג ההוא אפי' הנהיגו המנהג ההוא גדולים וכו' ולא מיבעי מנהג של עבירה אלא אפי' מנהג שעשו לסייג והרחקה ויכול לבוא ממנו קלקול יש לבטל המנהג" עכ"ל הרא"ש.

ואומנם, זכיתי להכיר את מרן ה'מנחת יצחק' זצוק"ל ודיברנו בענייני טריפות ואף עשיתי שליחותו ששלחני לספר על איזה גילוי בטרפות להגה"צ ר' מאיר ברנסדארפער זצ"ל ויכולני להעיד שמלבד היותו פוסה"ד אף היה צדיק נשגב וכל מעשיו לש"ש ובטוחני באם היה רואה השוקיים שראיתי מיד היה מורה להזריק בחזה ולא בשוק.

אחר כותבי כ"ז שאלוני האם אין כדאי לדרוש ממגדלי העופות לבל יזריקו כלל או יסתפקו בחיסון העופות באמצעות עירפול שהוא פיזור חומר החיסון באוויר הלול או עירבוב החומר במזון העופות.

ואמרתי ששתי תשובות בדבר. ראשית, מצב העניינים הוא דכשאר חיסון בזריקה אין למגדלי העופות ביטוח על מחלות ותמותת העופות וכדו' ואינם יכולים לעמוד בסיכון ול"ע שמענו מקרים בהם מגדלים הערימו והזריקו בסתר ביום שב"ק כשאין עין של משגיח מצויה לראות את הנעשה ובדאי שלא להשגיח שהוזרק כדין וגם שמענו לא פעם משו"ב שראו העופות שכביכול לא הוזרקו אך ראה זה פלא, היו עליהם סימנים של חומר החיסון במקום הזריקה. ולבר מדין, הוא חומרא דאתי לידי קולא שבהעדר החיסון מצוי יותר בעופות מחלות הריאות ויצטרכו להקל בהם ויצא שכרו בהפסדו.

לכן אמר ד"ר של הבדצ"ם מקבלים לשחיטה עופות שקיבלו את זריקת החיסון תחת השגחה של משגיח הנמצא בלול. וכך החיסון ניתן לעופות רק בחלק העליון של החזה במקום העב שבו במחט שאינה ארוכה יותר משש מילימטר כך שאינה יכולה לחדור לחלל הגוף וגם תחת הבשר יש עצם החזה דמרגיש המזריק כשמגיע לעצם וגם מירתת הוא שמא יכנס חומר המוזרק לחלל הגוף ואז ימות העוף תוך זמן קצר. כך שהגוי המזריק אין לו מקום לטעות בו ולא ראינו בזה ב"ה שום מכשול.

וכאן אשים שביתה לקולמסי בתפילה שלא תצא תקלה מתחת ידי ומלאה הארץ דעה את ה'.